

Archetype

Το δημόσιο και το ιδιωτικό στην ελληνική αρχιτεκτονική

Ανδρέας Γιακουμακάτος - 30/10/2023

Εκδοτικά αφιερώματα που δημοσιεύουν αποκλειστικά κατοικίες, κατά προτίμηση παραθεριστικές· εγχώριες μπενάλε αρχιτεκτονικής όπου παρουσιάζονται ως επί το πλείστον κατοικίες, υλοποιημένες ή μελέτες. Για τα ευρωπαϊκά βραβεία Μις βαν ντερ Ρόχε 2024 στείλαμε τέσσερις εξοχικές κατοικίες στα ελληνικά νησιά, και ένα μόνο έργο δημόσιας χρήσης, ιδιωτικού πάντως φορέα. Από την άλλη, στη διεθνή Μπιενάλε αρχιτεκτονικής της Βενετίας, η ελληνική αρχιτεκτονική, ως υλοποιημένο χωρικό γεγονός, απουσιάζει εδώ και τουλάχιστον δύο δεκαετίες. Αυτό που ανθίζει πλέον στα καθ' ημάς είναι οι λαϊφστάιλ εκδηλώσεις και φεστιβάλ αρχιτεκτονικής, όπου γίνονται πολλές συζητήσεις και δίνονται πολλά βραβεία αλλά σε πρόσωπα, όχι σε έργα, από φορείς που φροντίζουν επιμελώς για το «rebranding» τους, σύμφωνα με τους πιο προχωρημένους κανόνες της διαφήμισης και της εμπορικής επικοινωνίας. Ατέρμονος διάλογος για μια αρχιτεκτονική που απουσιάζει, ή που αφορά μόνο τους κατά κανόνα πιο εύπορους ιδιώτες, ενώ ταυτόχρονα αποτελεί εκδοτικό περιτύλιγμα για την εκμετάλλευση και προώθηση της διαφήμισης. Τι συμβαίνει σήμερα με την αρχιτεκτονική στην Ελλάδα;

Η ελληνική αρχιτεκτονική, μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο, ανέδειξε σημαντικές προσωπικότητες που οικοδόμησαν όχι μόνο τις κατοικίες των ανθρώπων, αλλά -παρά τα διαχρονικά προβλήματα- διαμόρφωσαν και την εικόνα μιας δυνατής ελληνικής δημόσιας αρχιτεκτονικής. Παράλληλα, μέσα από τις σελίδες περιοδικών όπως η «Αρχιτεκτονική» και στη συνέχεια τα «Αρχιτεκτονικά Θέματα», αρθρώθηκαν οι όροι μιας κατά τεκμήριο συγκροτημένης συζήτησης για τα ζητήματα της αρχιτεκτονικής και του δημόσιου χώρου. Για την ελληνική αρχιτεκτονική ως αναγνωρίσιμη πολιτισμική οντότητα, η παύση της κυκλοφορίας των περιοδικών «Αρχιτεκτονικά Θέματα» και «Θέματα Χώρου + Τεχνών» το 2013 υπήρξε ένα είδος «απώλειας του κέντρου»: είχε ως αποτέλεσμα την αποδόμηση του όποιου ουσιαστικού διαλόγου και κριτικής πρόσληψης της αρχιτεκτονικής δημιουργίας, η οποία τείνει να μετατραπεί πλέον σε πεδίο επιφανειακού επικοινωνιακού ανταγωνισμού.

Ας μου επιτραπεί μια προσωπική αναφορά: στην τέταρτη έκδοση (Νεφέλη 2016) του βιβλίου μου Ιστορία της ελληνικής αρχιτεκτονικής. 20ος αιώνας, εικονογραφείται επιλογή 37 ιδιωτικών και 52 δημόσιων κτιρίων της περιόδου 1947-2002, δηλαδή περίπου μια αναλογία δύο ιδιωτικών προς τρία δημόσια έργα. Ποια είναι η αναλογία για την περίοδο των τελευταίων 20 ετών; Μεσολάβησε βέβαια η δεκαετής οικονομική κρίση, αλλά αυτό αφορά και τις δύο κατηγορίες. Δεν είναι όμως μόνο αυτό. Αν εξαιρέσουμε περιπτώσεις όπως ενδεικτικά του γραφείου SPARCH-Σακελλαρίδου/Παπανικολάου, που έχει άλλωστε διακριθεί για τις επιδόσεις του στην αρχιτεκτονική δημόσιας χρήσης, υπολογίσιμο μέρος της αρχιτεκτονικής δημιουργίας σήμερα εμφανίζει χαρακτηριστικά «ανωνυμοποίησης», όχι μόνο για αντικειμενικούς λόγους αλλά και επειδή εντάσσεται στη δραστηριότητα μεγάλων επενδυτών, κατασκευαστικών εταιριών ή ομίλων ανάπτυξης ακινήτων.

Για τον «ιδιωτικό» χαρακτήρα της ελληνικής αρχιτεκτονικής όμως, η ευθύνη δεν είναι των αρχιτεκτόνων. Η εικόνα της σήμερα είναι έκφραση όχι τόσο των οικονομικών δυνατοτήτων όσο των εγχώριων θεσμικών επιδόσεων. Η απουσία του στρατηγικού σχεδιασμού του χώρου και οραματικών αντιλήψεων μεθοδικής συγκρότησης των δημόσιων υποδομών, στερούν από την αρχιτεκτονική τη δυνατότητα να ανταποκριθεί με υψηλές επιδόσεις στις αντίστοιχες προκλήσεις, όπως συμβαίνει διεθνώς. Η πόλη, πεδίο του δημόσιου, είναι εκτός του ραντάρ της ελληνικής αρχιτεκτονικής. Η οποία σε γενικές γραμμές εμφανίζεται ως μια οικοδομική δραστηριότητα ελάχιστων απαιτήσεων και προδιαγραφών για τους δημόσιους φορείς, υπηρεσίες και θεσμούς. Από την άλλη, η κοινωνία επιδεικνύει πολύ μεγαλύτερη δεκτικότητα σε νέες αντιλήψεις διαμόρφωσης του χώρου, από όση φανταζόμαστε. Με λίγα λόγια: το σοβαρό πολιτισμικό έλλειμα αλλά και αταβιστικές πολιτικές σκοπιμότητες των θεσμικών εμπλεκόμενων στα ζητήματα της μορφοποίησης του χώρου, συνεχίζουν να αποτελούν βασική τροχοπέδη για την αποκατάσταση της δημόσιας ταυτότητας και ρόλου της αρχιτεκτονικής στον τόπο μας.

Δημοσιεύτηκε στην εφημερίδα «Το Βήμα», 1η Οκτωβρίου 2023.

Εικόνα Εξωφύλλου: Ίδρυμα Ιατροβιολογικών Ερευνών της Ακαδημίας Αθηνών, 1994-2000. | Αρχιτεκτονική μελέτη: Α. Κωτσιόπουλος - Ν. Αρβανιτοπούλου, Δ. Δακή, Β. Καραλάζος, Ε. Σπάρτη, Γ. Χορόζογλου - Μ. Παπανικολάου, Ρ. Σακελλαρίδου - Φ. Λαμπρινός, Α. Οικονομίδου - Ντ. Δεμίρη, Σ. Χατζηκοκκόλη, - Ε. Ζουμπουλίδου, Α. Πάνου - συνεργάτις Ε. Χαλκιοπούλου (φωτογραφία Α. Γιακουμακάτος)